

Kreativitet, innovation og entreprenørskab i de nordiske uddannelser – et nordisk studie

Af Michael Dal, Islands Universitet

Forord

I slutningen af november sidste år fik 7 forskere fra fem universiteter i Norden til opgave at gennemføre et nordisk komparativt studie om kreativitet, innovation og entreprenørskab i uddannelsen i Norden.

De deltagende universiteter er følgende:

- Høgskolen i Bodø (professor Jarle Sjøvoll og lektor Ove Pedersen)
- Umeå Universitet (lektor Gudrun Svedberg)
- Tammerfors Universitet (lektor Eila Lindfors)
- Aalborg Universitet (lektor Birthe Lund)
- Islands Universitet (lektor Þórdís Þórðardóttir og lektor Michael Dal)

Baggrunden for studiet er den generelle tematisering af kreativitet, innovation og entreprenørskab i globaliseringens tid og intentionen er, at studiet skal beskrive og vurdere sammenhængen mellem kreativitet, innovation og entreprenørskab i lyset af globaliseringens udfordringer. I den grad det er relevant for studiet, skal initiativer i EU og andre internationale fora med relevans for Norden, inddrages og vurderes.

Studiet er en del af projektet "En god oplæring for ungdom og voksne", hvor det er hensigten at få flere unge til at fuldføre en uddannelse efter grundskolen, samt, i overensstemmelse med princippet om livslang læring, bidrage til at fremme voksnes viden og kompetencer, som grundlag for en personlig udvikling, og en videre udvikling af erhvervs- og samfundslivet. Udviklingsarbejdet skal sørge for at de nordiske lande og Nordisk Ministerråd (NMR) skal bidrage til at " (...) ge all ungdom en god utbildning, inspiration till kreativitet, forskning och entreprenörskap".

I projektbeskrivelsen er formålet med studiet formuleret således:

- Der skal gennemføres et nordisk komparativt studie om hvordan kreativitet, innovation og entreprenørskab er integreret i de nordiske uddannelsessystemer.
- Studiet skal være med til at stimulere udviklingen af et uddannelsessystem, hvor der er mere plads til at eksperimentere og tage chancer.
- Studiet skal beskrive hvilke tiltag, der bruges for at styrke elevernes, de unges og voksnes kreativitet og skabertrang i uddannelsessystemet i de nordiske lande og de selvstyrende områder.

- Der skal endvidere gennemføres en analyse af de praktiske musiske fag, herunder indholdet i læreplanene for disse fag i de nordiske lande samt undersøge hvorledes den praktiske musiske dimension indgår i andre fag.
- Sluttelig skal studiet kortlægge de nordiske landes arbejde med talentudvikling og kreativitet i relation til naturvidenskab.

Det første skridt i studiet har været at lave en brugbar begrebsdefinition og kort gøre rede for, hvordan de implicerede begreber forholder sig til hinanden. Det har ikke mindst været vigtigt at beskrive, hvad der forstås ved pædagogisk entreprenørskab. I det følgende vil der kort blive gjort rede for nogle af disse overvejelser.

Kommerciel entreprenør vs. kreativ entreprenør

Det forekommer i første omgang relevant at gøre rede for dikotomien kommerciel og kreativ entreprenør.

Definitionen på en kommerciel entreprenør er en person eller et firma, der påtager sig at udføre et nøje beskrevet arbejde - en entreprise - for andre, ofte til en fast pris. Kommercielle entreprenører kendes mest fra bygge- og anlægsvirksomhed. Begrebet bruges også inden for andre brancher og arbejdsområder, fx offentlig transport, it-drift, ældrepleje, lager- og transportlogistik. Det karakteristiske for den kommercielle entreprenør er at arbejdsprocessen er top-down styret ofte dikteret af en nøje formuleret målbeskrivelse. Et andet væsentligt træk ved den kommercielle entreprenør er, at der ofte er tale om outsourcing og en privatisering af en opgave.

En kreativ entreprenør eller iværksætter er derimod en person, der sætter nye initiativer i gang. Principielt set vil man kunne bruge begrebet til at udpege offentligt ansatte, der har rollen som iværksætter (eller Ildsjæl), men almindeligvis bruges udtrykket oftest om den, der igangsætter en ny produktion eller nye serviceydelser hos en virksomhed. Ofte bruges betegnelsen om folk, der starter virksomheder, som skaber nye produkter eller medvirker til en væsentlig, årligt tilvækst. Iværksættere er ofte omtalt politisk, da iværksætteri er med til at skabe forretningsmæssig fornyelse og i reglen også flere arbejdspladser. Dermed giver iværksættere på længere sigt meget positive bidrag til samfundet. Det karakteristiske for den kreative entreprenør er at arbejdsprocessen er bottom-up styret, dvs. bliver igangsat på initiativ fra en gruppe/en person fra græsroden. Målet for arbejdsprocessen er ikke nøje beskrevet på forhånd, og resultatet af arbejdet er så at sige ukendt fra starten. Den kreative entreprenør arbejder dynamisk og processuelt og faglig kreativitet og innovation er de bærende elementer for arbejdet.

Pædagogisk entreprenørskab

I det foreliggende studie står begrebet pædagogisk entreprenørskab særlig centralt. Når der tales om "entreprenørskab" (e. entrepreneurship) er det vigtigt at nævne, at ved at tilføje suffikset -skab er så

adskiller ordet sig en del fra ordet "entreprenør". Brugen af suffikset markerer, at der ikke nødvendigvis henvises til en karakteristik ved en person/gruppe, men nærmere *en tilstand*, som på en eller anden måde har noget at gøre med entreprenørens virksomhed. Dermed kan man sige, at pædagogisk entreprenørskab henviser til en særlig tilstand i uddannelsessystemet.

En nærmere beskrivelse af den i uddannelsessammenhæng særlige tilstand, der kan beskrives som pædagogisk entreprenørskab, bygger på en definition af det man kan kalde et dobbelte sigte. På den ene side henviser pædagogisk entreprenørskab til en akademisk forståelse af begrebet, hvor eleven forudsættes at lære om iværksætterkulturen og den kreative entreprenør for derved at gøre eleven mere bevidst om entreprenørens betydning i det moderne samfund. Målet med dette er at gøre eleven bedre i stand til aktivt at forstå og deltage i entreprenørsamfundet. Således kan man sige at konceptet om pædagogisk entreprenørskab indgår som en del af den akademiske almendannelse i skolen.

Det andet sigte med det pædagogiske entreprenørskab er at gøre aktørerne på skoleområdet til iværksættere og fagligt innovative. Skolen/institutionen opfattes i denne sammenhæng som et sted for udvikling af entreprenørelle aktører på både på lærer- og elevside. I den sammenhæng bliver problemløsninger og processuelle arbejdsformer centrale støtrelser i det pædagogiske arbejde. Således kan man sige at pædagogisk entreprenørskab henviser både til akademiske og en handlingsorienterede forhold i skolearbejdet.

Når man skal udforske det pædagogiske entreprenørskabs tilstedeværelse og manifestation i uddannelsessystemet så kan det ske på flere niveauer.

På det samfundsmæssige niveau: Iværksætterkulturen og den kreative entreprenørkultur kan være en del af landets/regeringens økonomiske og politiske strategi. Dokumentationen for dette kan findes i officielle dokumenter på regeringsplan, love, bekendtgørelse, rapporter osv.

På det institutionelle og organisatoriske niveau: Institutionen/ organisationen udtrykker et behov for at være en del af iværksætterkulturen. Dokumentationen for dette findes i institutionens interne dokumenter m.m.

På det ledelsesmæssige niveau: En skoles eller institutions ledelse har et eksplicit ønske om at støtte en kreativ iværksætterkultur.

På det personlige plan: Enkelte personer, hvis arbejde bærer præg af at de er "ildsjæle", dvs. at de arbejder fagligt innovativt og kreativt i deres arbejde. Der kan være tale om individer med særlige personlige karaktertræk osv. Resultatet af iværksætterens aktiviteter findes dokumenteret i arbejdet, en særlig handling og resultater på institutionen. Dokumentationen for disse aktiviteter findes gerne i interne rapporter, notater, osv.

Et eksempel på pædagogisk entreprenørskab

Det er ikke nogen kunst at udvælge eksempler på pædagogisk entreprenørskab, for i den moderne nordiske skolehistorie findes der ganske mange af slagsen. En af dem er opkomsten og udviklingen af den moderne ungdomsuddannelse i Island, eller det modul integrerede gymnasium (isl. Fjölbrautakerfið).

Det var helt tilbage i 1974, at en gruppe gymnasielærere på gymnasiet i Hamrahlíð udarbejdede en ide til en ny ungdomsuddannelse. På det tidspunkt var der kun ganske få gymnasier i hele landet, og mange unge mennesker måtte på et meget tidligt tidspunkt i deres liv flytte hjemmefra for at gå på kostskole eller bo til leje hos enten familie, bekendte eller helt fremmede i nærheden af gymnasierne.

Gymnasieskolen dengang lignede i høj grad de øvrige nordiske gymnasieskoler, dvs. en klasseorienteret skole, hvor eleven kunne vælge sig ind på i hovedsagen to linjer, en matematisk eller en sproglig linje. Denne skoleform var arvet fra det danske system og love, regler og bekendtgørelser var en imitation af de tilsvarende danske.

Lærergruppen mente, at den traditionelle gymnasiestruktur ikke var tidssvarende til de islandske samfundsforhold, og i løbet af 1974- 75 udformede lærergruppen en ny gymnasiestruktur, som kort formuleret gik ud på følgende:

- I stedet for at være klasseorienteret burde skolen være modulatorienteret.
- Gymnasiet skulle ikke kun være boglig, men også de erhvervsfaglige fag skulle integreres i ungdomsuddannelserne.
- Ungdomsuddannelserne skulle bygges op omkring et system med studiepoint, således at eleven i stedet for almindelig afslutning af klasser skulle afslutte et bestemt antal studiepoint.
- Hvert modul giver et vist antal studiepoint.
- Gymnasieuddannelsens indhold og specialiseringsgrad skulle specificeres i forhold til, hvor mange studiepoint eleven tog i hvert enkelt fag. En matematisk student ville således have langt flere studiepoint i matematik end en sproglig student. Derimod gav modulstrukturen mulighed for en mere dynamisk gymnasieuddannelse, da der på denne måde ville være mulighed for at man både kunne tage et forholdsvis stort antal studiepoint i både sproglig og matematisk retning.

Den nye struktur blev prøvet af og for at gøre en lang historie kort så kan man konstatere, at lærergruppens ideer vandt genklang i hele det islandske skolesystem, og fra 1975 og helt frem til i dag bygger de fleste ungdomsuddannelser på det idegrundlag den omtalte lærergruppe opstillede. Således er alle nye gymnasier siden 1974 bygget op over en modulstruktur. Det betyder, at eleverne i princippet selv vælger de moduler de skal tage og ligeledes rækkefølgen. Hvis en elev fx dumper i et modul, så behøver vedkommende ikke at tage hele året om, men kun de moduler han/hun dumper i.

Et flertal af de gymnasieskoler, som er blevet oprettet siden 1974 har både en erhvervsfaglig og en boglig gren. Det betyder bl.a., at elever fra begge grene mødes i grundmodulerne i grundfagene, for sidenhen at specialisere sig i forskellig retning. Dette moment af integration mellem de boglige og erhvervsfaglige grene har haft og har stadigvæk en stor betydning for ungdomsuddannelserne i Island –

selvom mange elever på samme måde som i andre lande i højere grad foretrækker at vælge de boglige linjer frem for de erhvervsfaglige.

Systemet bygger på en forholdsvis høj grad af individualisering af eleven på den måde forstået, at ved sin indtrædelse i ungdomsuddannelserne tilhører eleven i princippet ikke nogen speciel gruppe eller klasse. Han eller hun bliver derimod deltager i forskellige moduler i løbet af de semestre han/hun går på skolen. Det betyder, at eleven fx ikke kan forvente at finde de samme skolekammerater i de næste moduler, og derfor er det langt fra sikkert at eleven kan sidde i samme "klasse" med de skolekammerater han/hun startede på skolen sammen med.

Ved at have en modulstruktureret skole så er det også lettere at overføre en elevs merit mellem de forskellige skoler, og hvad mere er, det åbner også mulighed for, at en elev kan tage "orlov fra" eller "droppe ud af" skolen et år eller to, og så vende tilbage til skolen og optage sin uddannelse fra det punkt hvor han/hun slap.

Det integrerede modulgymsnasium er igennem årene blevet diskuteret og kritiseret fra mange forskellige sider og ved siden af disse gymnasier findes der da også de gamle, mere traditionelle gymnasier opbygget over en klassestruktur. På den måde er der i dag en reel valgmulighed for eleven.

Der kunne skrives meget mere om denne skoleform, men her vil vi nøjes med at konstatere, at denne særlige form opstod i en bottom-up proces, hvor lærerne var de kreative og innovative aktører i at etablere en ny skoleform, som senere hen har fået status af at være den gængse. Myndighederne var i lang tid passive overfor den nye skoleform, og det er faktisk ikke før end i begyndelsen af 1990'erne at undervisningsministeriet laver en lov på området. Det vil sige, at i årene fra 1974 til begyndelsen af 1990'erne fungerer den nye skoleform uden egentlig lovhjælp.

Konkluderende kan man således sige, at den moderne ungdomsuddannelse i Island er et direkte resultat af et pædagogisk entreprenørskab og pædagogisk innovation og kreativitet.